

ВІДГУК

**опонента, доктора юридичних наук, професора Чаплинського Костянтина
Олександровича на дисертацію Синоверської Тетяни Іванівни
«Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з
тваринами», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 081 «Право»**

Відгук підготовлено на підставі вивчення рукопису дисертаційного дослідження Синоверської Тетяни Іванівни «Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з тваринами» та наукових праць здобувачки, опублікованих за темою наукової праці. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, що містять одинадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

Актуальність теми дослідження обумовлюється тим, що проблема здійснення досудового розслідування, проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування жорстокого поводження з тваринами є вкрай актуальною. Вона зумовлена відсутністю в криміналістичній науці напрацювань з методики розслідування вказаного кримінального правопорушення, тактики проведення слідчих (розшукових) дій, а також практичних рекомендацій із цієї тематики.

Слід наголосити, що практична діяльність з розслідування жорстокого поводження з тваринами потребує вирішення низки проблемних питань, пов'язаних із необхідністю встановлення події кримінального правопорушення, доказування всіх обставин у кримінальному провадженні, необхідністю застосування спеціальних знань, а також взаємодії слідчого із широким колом суб'єктів та ін.

Окрім того, проведені емпіричні дослідження свідчать про високий рівень латентності вказаного кримінального правопорушення та відчуття безкарності особами, які вчиняють жорстоке поводження з тваринами. Зокрема, труднощі з розслідування вказаного кримінального правопорушення виникають через

недоліки кримінального процесуального законодавства, відсутність криміналістичних рекомендацій щодо вирішення ряду важливих завдань розслідування. Досудове розслідування жорстокого поводження з тваринами є складним і трудомістким процесом, який обумовлюється специфічністю предмета посягання, механізмом його вчинення, проблемністю встановлення та доказування обставин кримінального правопорушення. Зокрема, характерним є відсутність чи недостатня кількість доказів, необхідних для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності, небажання потерпілих, свідків, очевидців повідомляти правоохоронним органам про виявлені ними факти вчинення жорстокого поводження з тваринами, відсутність розробленої системи взаємодії слідчого із громадськими організаціями із захисту тварин та ін.

Критерієм для виділення окремої криміналістичної методики розслідування кримінальних правопорушень, в тому числі і жорстокого поводження з тваринами, є кримінально-правові або криміналістично значущі ознаки, які обумовлюють особливості розслідування кримінального правопорушення, викликають необхідність формування відповідного теоретичного та практичного інструментарію. Слід підкреслити, що жорстоке поводження з тваринами є кримінальним правопорушенням, яке посягає не тільки на охоронювані законом об'єкти тваринного світу, але і на моральні засади суспільства, може бути причиною вчинення більш тяжких злочинів. Все це обумовлює комплексний характер дослідження.

Перелічені та ряд інших обставини свідчать про необхідність формування окремої криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами. Вказані та інші обставини обумовили актуальність теми дисертації Т.І. Синоверської.

Дисертація виконана **відповідно до важливих наукових програм, планів, тем.** Зокрема, робота ґрунтується на положеннях Загальнодержавної програми формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки, затвердженої Законом України від 21 вересня 2000 року N 1989-III; Національної стратегії сталого розвитку України–2020, затвердженої Указом Президента.

України від 12 січня 2015 року № 5/2015. Дослідження виконано відповідно до Стратегії реформування судоустрою, судочинства та суміжних правових інститутів на 2015–2020 роки, схваленої Указом Президента України від 20 травня 2015 року № 276/2015; Стратегії розвитку органів системи Міністерства внутрішніх справ на період до 2020 року, затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 листопада 2017 року № 1023-р, і Плану заходів з її реалізації, затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 року № 693-р. Тема дисертаційного дослідження затверджена на засіданні Вченої ради Національної академії внутрішніх справ від 30 жовтня 2018 року (протокол №17) та зареєстровано Координаційним бюро Національної академії правових наук України (№ 832, 2018 рік).

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій полягає у тому, що в дисертації, на підґрунті опрацювання наукових праць, аналізу законодавства, узагальнення слідчої та судової практики, анкетування практичних працівників, поглиблено наукові знання щодо фундаментальних положень криміналістичної методики, розроблено криміналістичну методику розслідування жорстокого поводження з тваринами. Авторкою сформульовано низку положень, висновків і пропозицій, важливих у концептуальному значенні та нових для юридичної науки, принципів для успішного правозастосування.

Достовірність отриманих наукових результатів обумовлена застосуванням як методологічної основи дослідження ряду загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Обрані методи дослідження використовувалися в їх діалектичному взаємозв'язку та взаємозалежності. Достовірність отриманих результатів забезпечила належна теоретична основа дисертації, а також достатня емпірична база дослідження, що охоплює узагальнені дані анкетування 120 слідчих органів досудового розслідування територіальних органів Національної поліції України, узагальнені дані вивчення 73 кримінальних проваджень за період з 2015 до 2020 рр.

Отримані висновки відрізняються обґрунтованістю. Дослідженню проблемних питань притаманний авторський підхід, наведення переконливих аргументів під час обґрунтування власної точки зору.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що за характером та змістом розглянутих питань дисертація є першим комплексним монографічним дослідженням криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами.

Так, відповідно до вимог наукової новизни авторкою *уперше*:

- розроблено криміналістичну характеристику жорстокого поводження з тваринами, основними структурними елементами якої є: спосіб підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення (проявляється як у активних діях, так і у формі пасивної жорстокості); предмет посягання (будь які хребетні тварини, незалежно від наявності господарів (домашні, безпритульні, свійські, дикі тварини)); місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення (типовим є вчинення кримінального правопорушення у місті, на відкритій місцевості, вдень); слідова картина (матеріальні, ідеальні, електронні сліди), особа, яка вчинила кримінальне правопорушення (типовими ознаками є: чоловіча стать, асоціальний спосіб життя); особа потерпілого (власник тварини, якщо тварина безпритульна – потерпілий у кримінальному провадженні відсутній);

- визначено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування жорстокого поводження з тваринами: затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення на місці жорстокого поводження з тваринами, наявні сліди події; виявлення трупу або живої тварини з ознаками насильства, інформація про особу ймовірного підозрюваного відсутня; виявлення трупу або живої тварини з ознаками насильства, наявна інформація про особу ймовірного підозрюваного; виявлено факт вчинення жорстокого поводження з тваринами на фото-, відеозаписах, у мережі Інтернет; інформація про факти жорстокого поводження з тваринами надійшла від громадян чи громадських організацій. Запропоновано алгоритми вирішення вказаних слідчих ситуацій;

– сформовано криміналістичну методику розслідування жорстокого поводження з тваринами, що охоплює: криміналістичну характеристику кримінального правопорушення; типовий перелік обставин, що підлягають встановленню; типові слідчі ситуації під час розслідування жорстокого поводження з тваринами та напрями їх вирішення; взаємодію слідчого із правоохоронними органами та громадськими організаціями; особливості використання спеціальних знань під час розслідування жорстокого поводження з тваринами; тактику проведення слідчих (розшукових) дій на початковому та наступному етапах розслідування жорстокого поводження з тваринами; профілактичну діяльність слідчого у кримінальних провадженнях даної категорії;

удосконалено:

– систему обставин, які підлягають встановленню під час розслідування жорстокого поводження з тваринами, які характеризують: подію кримінального правопорушення; предмет посягання та характер заподіяної шкоди; відомості про заявника, потерпілого, очевидців, свідків події; відомості про особу, яка вчинила кримінальне правопорушення;

– криміналістичні рекомендації стосовно залучення спеціаліста (в галузі ветеринарної медицини або лікаря-ветеринара), під час проведення слідчих (розшукових) дій у процесі розслідування жорстокого поводження з тваринами у процесуальних та непроцесуальних формах;

– наукові положення щодо взаємодії слідчого із правоохоронними органами (дільничними офіцерами поліції, працівниками оперативних підрозділів, Департаменту кіберполіції НП України), та визначено основні форми їх взаємодії під час розслідування жорстокого поводження з тваринами, які можуть мати як процесуальний характер (діяльність слідчо-оперативної групи, спільне проведення слідчих (розшукових) дій) так і непроцесуальний (спільне планування розслідування, надання допомоги);

– характеристика профілактичної діяльності слідчого під час розслідування жорстокого поводження з тваринами, яка полягає у збиранні та передачі відомостей про осіб, які схильні до вчення даного кримінального правопорушення

компетентним суб'єктам (дільничному офіцеру поліції, працівникам підрозділів ювенальної превенції, психіатричних чи наркологічних диспансерів, служби у справах дітей); ініціювання спеціальних перевірок суб'єктів, відповідальних за регулювання чисельності та утримання безпритульних тварин; організації проведення профілактичних бесід, роз'яснювальної роботи самостійно або спільно із працівниками Національної поліції України, органів місцевого самоврядування, зоозахисних організацій;

- криміналістичні рекомендації щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування жорстокого поводження з тваринами: огляду місця події, огляду тварин та їх трупів, слідів тварин (з метою виявлення та фіксації ознак протиправної діяльності); допиту (з метою з'ясування індивідуальних ознак тварини); обшуку (з метою визначення об'єктів пошуку та місць їх ймовірного виявлення);

- криміналістичні рекомендації щодо проведення слідчого експерименту з метою: перевірки показань на місці події; встановлення можливості утворення слідів за наявності конкретних умов; дослідження можливості вчинення певної дії за визначений проміжок часу. Обґрунтовано доцільність використання під час проведення слідчого експерименту з метою моделювання обстановки спеціально натренованих тварин чи їх макетів; залучення допомоги співробітників кінологічних служб, зоологів; створення комп'ютерних моделей;

- криміналістичні рекомендації щодо підготовки до проведення пред'явлення для впізнання, а саме з'ясування у впізнаючого конкретних ознак, за якими він може впізнати тварину (нетиповий окрас, анатомічні особливості, вроджені чи набуті патології, шрами чи сліди від перенесених травм);

дістали подальшого розвитку:

- рекомендації щодо необхідності імплементації до законодавства України норм міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, зокрема Європейської конвенції про захист домашніх тварин 1987 року, а також внесення відповідних змін до Закону України «Про захист тварин від жорстокого поводження» 2006 року з метою узгодження національного

законодавства з нормами міжнародних договорів та забезпечення належної правової основи під час розслідування жорстокого поводження з тваринами;

- рекомендації щодо необхідності ратифікації Україною Європейської конвенції про захист хребетних тварин, що використовуються для дослідних та інших наукових цілей 1986 року та удосконалення правової регламентації відповідальності за жорстоке поводження з тваринами;

- пропозиції щодо використання досвіду іноземних держав під час розслідування жорстокого поводження з тваринами у практиці вітчизняних органів досудового розслідування, зокрема стосовно: створення підрозділу щодо розслідування кримінальних правопорушень за ст. 299 КК України (зоополіція) у структурі органів досудового розслідування Національної поліції України (на прикладі запозичення досвіду США, Великої Британії та Австралії); забезпечення системи навчання та підвищення кваліфікації працівників поліції за даним напрямом; запровадження єдиного реєстру домашніх тварин та їх чипування, по аналогії із «Єдиним державним реєстром тварин», що функціонує згідно Закону України «Про ідентифікацію та реєстрацію тварин» 2009 року і стосується реєстрації сільськогосподарських тварин;

- пропозиції стосовно доповнення КПК України ст. 237-1 КПК «Огляд тварини чи її трупа», у запропонованій редакції; а також доповнення КПК України положеннями, що регламентують пред'явлення тварини для впізнання;

- рекомендації стосовно удосконалення організаційно-тактичних засад взаємодії між органами досудового розслідування та громадськими об'єднаннями, зоозахисними організаціями.

У дисертації ґрунтовно розкривається зміст зазначених вище положень.

Загалом, дисертація являє собою системне, цілісне та комплексне дослідження, в якому відповідно до обраної мети і завдань здійснено теоретичне узагальнення й запропоновано нове вирішення наукового завдання, що полягає у формуванні на основі комплексного аналізу криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами та розроблення на її базі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо розслідування та запобігання

такому вказаному виду злочинності й подальшого вдосконалення норм законодавства про кримінальну відповідальність у зазначеній сфері.

Повнота викладу наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих у дисертації, у наукових працях. Основні положення та висновки дисертаційного дослідження викладені у достатній кількості наукових публікацій. Це 11 наукових публікацій, серед яких три статті, що опубліковані в юридичних фахових виданнях України, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України, дві – в іноземних фахових виданнях та шість тез доповідей, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій.

Значення праці для науки і практики полягає в тому, що пропозиції здобувачки використовуються та мають перспективу подальшого впровадження при вирішенні практичних завдань у законотворчій, правозастосовній діяльності, а також освітньому процесі, що засвідчується доданими актами впровадження.

Оцінка змісту дисертації та її оформлення. Заслуговує схвалення структура дисертації, в якій у логічній послідовності від загального до окремого, у межах трьох розділів, які охоплюють одинадцять підрозділів, досліджуються визначені питання.

У вступі дисертації обґрунтовується актуальність теми дослідження, розкриваються стан її наукової розробленості та науково-теоретична основа, зв'язок роботи з науковими програмами, планами й темами; визначаються об'єкт, предмет, мета, завдання та методи дослідження; висвітлюється наукова новизна, практичне значення отриманих результатів і форми їх апробації, зазначено структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі дисертації «Теоретико-методологічні та правові засади дослідження криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами» охарактеризовано стан наукових досліджень питань криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами, правової регламентації відповідальності за вказане кримінальне правопорушення, міжнародного досвіду розслідування жорстокого поводження з тваринами та його

впровадження у вітчизняну правозастосовну практику. Сформовано поняття та зміст структурних елементів криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами.

Цікавими є пропозиції здобувачки, які стосуються впровадження міжнародного досвіду розслідування жорстокого поводження з тваринами у вітчизняну практику органів досудового розслідування. Авторкою, на основі аналізу досвіду США, Великої Британії та Австралії, пропонується створення спеціального підрозділу в системі органів Національної поліції, який займатиметься розслідуванням випадків вчинення жорстокого поводження з тваринами. Створення вказаного підрозділу авторка аргументує тим, що це допоможе розвантажити діяльність слідчих, а також сприятиме швидкому і якісному розслідуванню кримінальних правопорушень, пов'язаних із вчиненням жорстокого поводження з тваринами.

Необхідно схвально відзначити пропозиції авторки щодо важливості закріплення обов'язку кожного власника реєструвати свою домашню тварину, а також пропозиції щодо чипування тварин.

Розглядаючи підрозділ 1.4., необхідно підкреслити значення сформованої криміналістичної характеристики жорстокого поводження з тваринами, серед основних структурних елементів якої авторка виділяє: спосіб підготовки, вчинення та приховування кримінального правопорушення; предмет посягання; місце, обстановка і час вчинення кримінального правопорушення; слідова картина; особа, яка вчинила кримінальне правопорушення; особа потерпілого.

Вдалою є подана здобувачкою класифікація способів вчинення жорстокого поводження з тваринами залежно від знарядь, які було використано під час вчинення кримінального правопорушення: механічні, хімічні, термічні та змішані.

Серед типових способів приховування жорстокого поводження з тваринами авторка виділяє: видалення слідів злочину з одягу, взуття, інших предметів та обстановки місця події, їх маскуванню; приховання трупа тварини шляхом його закопування, спалювання, розчленування на частини; приховання знарядь злочину; повідомлення неправдивої або частково перекрученої інформації.

Характеризуючи слідову картину кримінального правопорушення, авторка виділяє такий різновид, як «віртуальні сліди» вчинення жорстокого поводження з тваринами, до яких відносить: є веб-сайти, профілі соціальних мереж, на яких було відображено факт вчинення жорстокого поводження з тваринами; фото чи відеозаписи протиправних дій, персональні комп'ютери, планшети, мобільні телефони, фотокамери, на яких було зафіксовано факт вчинення жорстокого поводження з тваринами їх носії інформації (карти пам'яті, жорсткий диск тощо).

Під час характеристики особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, авторкою наголошується на необхідності встановлення таких значущих ознак: 1) соціально-демографічні ознаки (стать, вік, освіта, сімейний стан); 2) побутові ознаки: рід занять, поведінка за місцем роботи, навчання, за місцем проживання; 3) морально-психологічні ознаки (вживання алкогольних напоїв і наркотичних засобів, прояв агресії); 4) соціально-правові ознаки (судимість, раніше скоєні адміністративні правопорушення та злочини).

Другий розділ «Організаційно-тактичні засади розслідування жорстокого поводження з тваринами» присвячений висвітленню обставин, що підлягають встановленню під час розслідування жорстокого поводження з тваринами, типових слідчих ситуацій початого етапу розслідування жорстокого поводження з тваринами та алгоритму їх вирішення, форм взаємодії слідчого із правоохоронними органами та громадськими організаціями, особливостям профілактичної діяльності слідчого під час розслідування жорстокого поводження з тваринами.

Авторка виокремлює проблеми, які виникають у слідчого на початковому етапі розслідування жорстокого поводження з тваринами: недосконалість кримінального процесуального законодавства; недостатня професійна підготовка слідчих, оперативних співробітників, спеціалістів та експертів; недостатнє оснащення засобами криміналістичної техніки; недостатня кількість доказової інформації, для доведення причетності особи до вчинення кримінального правопорушення.

У підрозділі 2.1 авторка виділяє специфічні обставини, що підлягають встановленню під час розслідування жорстокого поводження з тваринами. До них відносяться такі: відомості про вид, породу, масть тварини; власника тварини; наявність ветеринарного паспорту у тварини; у разі смерті тварини – її безпосередня причина, якщо було завдано ушкодження – їх ступінь та характер.

За змістом підрозділу 2.3 здобувачка виділяє основні проблемні питання, які виникають під час внутрішньої та зовнішньої взаємодії слідчих та оперативних підрозділів під час досудового розслідування жорстокого поводження з тваринами: 1) низький рівень співпраці між слідчими та працівниками оперативних підрозділів; 2) недостатня ефективність реалізації наявного комплексу оперативно-розшукових заходів та необхідність розроблення нових заходів; 3) необхідність впровадження зарубіжного досвіду; 4) недостатня обізнаність оперативних працівників щодо специфіки розслідування кримінального правопорушення; 5) неналежне ставлення працівників оперативних підрозділів до розслідування кримінального правопорушення за ст. 299 ККУ; 6) не узгоджені плани дій під час проведення слідчих (розшукових) дій та оперативно-розшукових заходів.

Заслуговує на увагу висвітлення взаємодії між слідчим та підрозділами Департаменту кіберполіції Національної поліції України. Така взаємодія здійснюється шляхом надання слідчим доручень до підрозділу ініціатора, який буде здійснювати супроводження указаних матеріалів, а також під час підготовки та проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, спрямованих на збирання інформації в електронній формі та ін.

Цікавими є пропозиції авторки стосовно профілактичних заходів, які проводяться слідчим під час розслідування жорстокого поводження з тваринами (підрозділ 2.4.), до яких віднесено: збір шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та передача відомостей про осіб, які схильні вчиняти вказане кримінальне правопорушення у відповідні органи чи громадські організації (наприклад дільничному офіцеру поліції, підрозділам ювенальної превенції, психіатричні чи наркологічні диспансери, службу у справах дітей тощо); проведення

профілактичних занять у школах, професійно-технічних та вищих навчальних закладах; ініціювання перевірки органів та організацій, відповідальних за регулювання чисельності безпритульних тварин шляхом подачі запитів до спеціально уповноважених органів державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності; організація проведення профілактичних бесід, роз'яснювальної роботи самостійно або спільно із дільничними офіцерами поліції, іншими підрозділами органів Національної поліції України, органами місцевого самоврядування, зоозахисними організаціями тощо.

Заключний, третій розділ «Використання спеціальних знань і тактика проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування жорстокого поводження з тваринами» присвячений аналізу використання спеціальних знань під час розслідування жорстокого поводження з тваринами, тактичних прийомів у роботі слідчого на початковому та наступному етапі розслідування кримінального правопорушення.

Вказано на необхідності в ході розслідування жорстокого поводження з тваринами залучати спеціаліста ветеринарної медицини. Спеціаліст у галузі ветеринарної медицини може встановити: вид, породу тварини, її приблизний вік, індивідуальні ознаки тварини, визначає характер та ступінь тяжкості ушкоджень, які були завдані тварині, механізм їх утворення, застосовувані знаряддя. Окрім того, в ході проведення слідчих (розшукових) дій він може давати поради слідчому, в яких місцях варто здійснювати пошук слідів тварини, а також відрізнити сліди тваринного походження від інших видів слідів.

У підрозділі 3.2 авторкою виділено такі джерела слідової інформації, які виявляються слідчим під час проведення огляду місця події в ході розслідування жорстокого поводження з тваринами: труп тварини; частини трупа тварини; сліди лап (копит), зубів; крові, мозкової речовини; шкура, сліди шерсті тощо.

Здобувачкою слушно обґрунтовується необхідність правової регламентації такої слідчої (розшукової) дії, як огляд тварин чи їх трупів. Зокрема, пропонується внести відповідні зміни до КПК України, а саме ст. 237-1 «Огляд тварини чи її трупа», у запропонованій редакції: «1. Огляд тварини чи її трупа слідчим,

прокурором проводиться за обов'язкової участі спеціаліста ветеринарної медицини або за неможливості його залучення, лікаря-ветеринара. 2. Огляд тварини чи її трупа може здійснюватися одночасно з оглядом місця події, житла чи іншого володіння особи з дотриманням правил цього Кодексу про огляд житла чи іншого володіння особи. 3. Після огляду тварини чи її трупа вона підлягає направленню для проведення судово-ветеринарної експертизи для встановлення ступеня ушкоджень чи причини смерті».

Під час проведення допиту потерпілої особи, здобувачка подає типовий перелік питань, які необхідно встановити слідчому: індивідуальні ознаки тварини, яка була піддана жорстокому поводженню; чи хворіла тварина та чи мала в минулому травми; з'ясувати чи був заведений на тварину ветеринарно-санітарний паспорт, якщо так, то витребувати даний документ та ін.

Виділено такі категорії осіб, які можуть бути допитані в якості свідків: 1) були очевидцями вчинення кримінального правопорушення; 2) особи, які виявили факт жорстокого поводження з тваринами; 3) особи, які безпосередньо не були очевидцями вчинення жорстокого поводження з тваринами, але які надавали допомогу тварині (ветеринари, члени зоозахисних організацій).

Під час проведення допиту підозрюваного, важливо з'ясувати ступінь визнання ним вини у вчиненому кримінальному правопорушенні.

Подано класифікацію об'єктів пошуку під час проведення обшуків в ході розслідування жорстокого поводження з тваринами з прив'язкою до місць їх виявлення.

Цікавим є звернення уваги на тактику огляду електронних носіїв інформації. Сліди вчинення жорстокого поводження з тваринами виявляються на таких ресурсах: популярні ресурси в мережі Інтернет, такі як Ютуб, Twitch; профіль у соціальних мережах («Instagram», «Фейсбук», «Твіттер»). Важливим джерелом слідової інформації є комп'ютер – жорсткий диск, на якому може міститися, по-перше: вся інформація, яку було завантажено чи збережено за весь час роботи комп'ютера (аудіо, фото та відеоматеріали); по-друге: за наявності збережених логінів та паролів до електронної пошти, веб-ресурсів та соціальних

мереж можна отримати доступ до особистих аккаунтів особи злочинця; по-третє, їх можна використовувати як джерело доказів у кримінальному процесі; дискові носії (CD, DVD); флеш-карти пам'яті (SD, micro SD); мобільний телефон, планшет; фото та відеокамера із зафіксованими на ній фактами вчинення жорстокого поводження з тваринами.

Стосовно тактики проведення слідчого експерименту, авторка пропонує, ураховуючи специфіку предмету злочинного посягання передбаченого ст. 299 КК України, та об'єктивною неможливістю залучення до проведення слідчого експерименту тварин, застосування моделювання події кримінального правопорушення із використанням заздалегідь виготовлених макетів, комп'ютерного моделювання, або ж спеціально надресированих тварин.

У *висновках* дисертації викладено основні результати дослідження, сформульовано пропозиції щодо вирішення нового науково-прикладного завдання, що полягає у комплексному аналізі криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами та розроблення на його основі науково обґрунтованих пропозицій і рекомендацій щодо протидії вказаному виду кримінальних правопорушень, подальшого вдосконалення норм законодавства про захист тварин від жорстокого поводження.

Проведене здобувачкою дослідження є **завершеним**, його вивчення дозволяє зробити висновок про належний рівень проведеного дослідження, за результатами якого сформовані теоретичні положення, пропозиції до законодавства, практичні рекомендації, що розкривають зміст криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами. **Оформлення** дисертації відповідає встановленим вимогам. Порушень академічної доброчесності офіційним опонентом не виявлено.

Вивчення змісту дисертації свідчить і про окремі положення, які мають дискусійний характер чи вимагають додаткового обґрунтування під час захисту, зокрема:

1. Розкриваючи за змістом першого підрозділу методологічні засади дослідження, здобувачка наголошує на важливості такого методу наукового

пізнання як «експеримент». Під час прилюдного захисту слід роз'яснити особливості його використання під час формування криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами.

2. За змістом підрозділу 1.4 «Криміналістична характеристика жорстокого поводження з тваринами», розкриваючи зміст слідової картини кримінального правопорушення, здобувачка, поряд із матеріальними та ідеальними слідами, виокремлює такий вид слідів як «електронні сліди», «електронні відображення», «віртуальні сліди» та ін. Не заперечуючи необхідність дослідження такої складової слідової картини, здобувачці варто обрати однозначну точку зору щодо назви криміналістично значущої інформації, яка існує у цифровій формі, окреслити її зміст та джерела.

3. Позитивно сприймаючи розгляд здобувачкою профілактичної діяльності слідчого під час розслідування жорстокого поводження з тваринами (підрозділ 2.4), варто було б приділити увагу удосконаленню нормативно-правової регламентації даного питання у КПК України та відомчих нормативно-правових актах.

4. У підрозділі 3.1 «Особливості використання спеціальних знань під час розслідування жорстокого поводження з тваринами», увагу акцентовано на використанні спеціальних знань у галузі судово-ветеринарної медицини, а також криміналістичних спеціальних знань. Однак, процес розслідування жорстокого поводження з тваринами вимагає залучення комплексу спеціальних знань із різних галузей. Здобувачці варто було більш широко розкрити галузі наукового знання, використання котрих розглядається як спеціальні у кримінальному провадженні.

5. Розглядаючи подальший етап розслідування жорстокого поводження з тваринами (підрозділ 3.3), авторка висвітлює тактику такої слідчої (розшукової) дії як освідчування підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення. Однак, додаткової аргументації потребує питання, чому освідчування підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення проводиться саме на подальшому, а не на першочерговому етапі розслідування?

Втім, підсумовуючи викладене вище, слід зауважити, що вказані дискусійні положення водночас підкреслюють актуальність досліджуваної проблематики та **не впливають** на позитивне враження від рецензованої наукової праці.

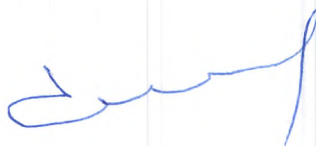
ВИСНОВОК

Дисертація виконана на високому теоретичному рівні, матеріал дисертації викладено в логічній послідовності, усі висновки отримали необхідну і достатню теоретичну аргументацію та є методологічно обґрунтованими.

Дисертація **«Криміналістична методика розслідування жорстокого поводження з тваринами»**, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, вирішує важливе наукове завдання щодо формування криміналістичної методики розслідування жорстокого поводження з тваринами, містить ґрунтовні теоретичні положення та актуальні практичні рекомендації. Дисертація є актуальною, завершеною, самостійною, має теоретичне і практичне значення, ряд положень наукової новизни. Робота відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06 березня 2019 року № 167, а **Синоверська Тетяна Іванівна** заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

Опонент:

завідувач кафедри криміналістики
та домедичної підготовки
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ,
доктор юридичних наук,
професор

Костянтин ЧАПЛИНСЬКИЙ

Підпис Чаплинського К.О. засвідчую:

В.о. першого проректора
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ,
доктор юридичних наук, професор
Заслужений діяч науки і техніки України

Олександр ЮНІН